

Praslovanska dialektizacija v luči etimoloških raziskav. Ob stoti obletnici rojstva akademika Franceta Bezlaja. Zbornik referatov z mednarodnega znanstvenega simpozija v Ljubljani, 16.–18. septembra 2010, uredili M. Furlan in A. Šivic-Dular, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, 322 s.¹

Kniha obsahuje příspěvky, které zazněly na sympoziu věnovaném památce významného slovinského jazykovědce, předního etymologa a onomastika, autora vysoce ceněného slovinského etymologického slovníku France Bezlaje (1910–1993)².

V předmluvě se editorky sborníku Metka Furlanová a Alenka Šivicová-Dularová vracejí k lublaňskému sympoziu³, jehož se zúčastnilo 27 jazykovědců z etymologických pracovišť v Bělorusku, Bulharsku, České republice, Makedonii, Polsku, Rusku, Slovinsku, Srbsku a na Ukrajině. Problematika sympozia byla zaměřena, jak jeho název napovídá, na praslovanštinu, na její nářeční štěpení, tedy na témata, kterými se France Bezlaj ve své vědecké práci zabýval.

V první části sborníku je uvedena úplná bibliografie F. Bezlaje, obsahující celkem 261 položek. Následuje 25 příspěvků, řazených abecedně podle jejich autorů, které jsou napsány v různých slovanských jazycích a v jednom případě v angličtině. Stručně se zmíníme o každém z nich.

Mikalaj Antropaŭ (*Праславянскія дыялектызмы ў „Этымалагічным слоўніку беларускай мовы“*, s. 25–32): Autor na základě analýzy materiálu, který čerpal z několika svazků běloruského etymologického slovníku⁴, konstatuje, že tento etymologický slovník – na rozdíl od řady jiných etymologických slovníků jednotlivých slovanských jazyků – explicitně uvádí charakteristiku praslovanského konstruktů (například „прасл. дыял.“, „прасл. дыялектная інавацыя“, „арэальная праславянская інавацыя“, „познепраславянскі дыялектызм“, „перыферыны праславянскі архаізм“) s ohledem na jeho kontinuanty v běloruštině a v ostatních slovanských jazycích. Přednost slovníku vidí i v tom, že nachází řadu bělorusko-jinoslovanských dvojic lexémů, mezi jiným i izolexy pozdněpraslovanského období; například běloruské *сутонне* ‘soumrak, pološero’ reprezentuje izolexu východo-

¹ Příspěvek vznikl v rámci grantového projektu GA ČR č. 13-17435S.

² F. Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, 1–5 (od 3. svazku též jeho žáci M. Snoj a M. Furlan), Ljubljana 1976–2007.

³ Sympozium v Lublani pokračovalo v tradici etymologických sympozií, která organizují zejména etymologická pracoviště v různých slovanských zemích (*Etymologické symposium Brno 1999, 2002, 2005, 2008, 2011*, krakovská konference *Dzieje Słowian w świetle leksyki* v roce 2001, bělehradská konference *Словенска етимологија данас* v roce 2006, jekatěrinburské konference *Этнолінгвістыка. Ономастыка. Этымалогія*, konané v roce 2009 a 2012).

⁴ *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. В. У. Мартынаў, Г. А. Цыхун, т. 1–13–, Мінск 1978–2010–.

slovansko-srbsko-chorvatskou, *сўнесак* ‘půda s příměsí písku’ izolexu bělorusko-rusko-slovinskou.

Jelena L. Berezovič (*К семантико-этимологической интерпретации оттопонимических (отэтнонимических) образований. На материале гнезда ‘Русь, русский’*, s. 33–46): V článku je objasňována sémantická motivace některých derivátů toponym *Русь, Россия* a ustálených spojení obsahujících adjektivum *русский* zejména v ruských nářečích, uveden je také jazykový materiál z dalších slovanských jazyků, méně pak z jazyků románských a germánských. Podle autorky je třeba při výkladu uvedené slovní rodiny přihlížet k sémantickým paralelám v rámci této rodiny i mimo ni. Například pro *русский* s významem ‘svůj, vlastní, osídlený apod.’ uvádí ruské dial. *нарусный конец* ‘konec vesnice směrem k dalším vesnicím (tj. k osídlenému místu)’, mimo tuto slovní rodinu ruské dial. *москв́а* ‘břeh jezera s vesnicí, s lidským obydlím’. Na sémantiku slovní rodiny má vliv i lidová etymologie, například spojování **rus-* ‘ruský’ s adjektivy **rusъ* ‘světlovlasý, plavý, žlutý’ a **rudъ* ‘rudý’, jak dokládá ruským dial. *русский* ‘světlý, rusý’⁵. Důležitou roli hraje i pragmatika, pozice mluvčího („внутренняя позиция говорящего” vs „внешняя позиция говорящего”).

Marta Bjeletić (*О лексичкој породици псл. *brъstь/*brъstь ‘пуољак, изданак; храна за стоку’*, s. 47–59): V centru zájmu M. Bjeletićové je areál, původ a sémantika rodiny praslovanského **brъstь/*brъstь* ‘pupen, výhonek; krmivo pro dobytek’, zejména v rámci jihoslovanských jazyků, v nichž se vyskytuje zvláště velký počet derivátů. Praslovanské slovo nemá jednoznačný výklad, vysvětluje se z ie. **bhreu-d-* ‘vznikat, rodit se, pučet apod.’, **bhreu-s-* ‘naběhnout, napuchnout’ a **bhreu-k-* ‘trhat, otrhávat, odstraňovat apod.’. Z hlediska fonetického jsou všechny tři výklady přijatelné, z hlediska sémantického autorka upřednostňuje výklad z ie. **bhreu-k-*. Pro praslovanské **brъstь/*brъstь* předpokládá vývoj z ie. **bhrūk-to-* ‘*to, co bylo odtrženo, utrženo (větvička, list, pupen)’ → ‘krmivo pro dobytek’.

Henadz’ Sychun (*Эксклюзіўныя міжславянскія ізалексы і праславянская арэальная структура*, s. 61–68): Běžně se praslovanský jazykový prostor člení z hlediska nářečního, autor však dává přednost hledisku areálovému, tedy vymezení jádra (centra) a periferie. Pro lokalizaci praslovanského archaického jazykového centra je důležité nacházení exkluzivních slovanských lexikálních izoglos. Autor v příspěvku představil několik takových izolex, konkrétně bělorusko-srbsko-chorvatských, bělorusko-slovinských a bělorusko-bulharských.

⁵ Слов. гґеніі *Русскій народъ – русый народъ* (*Толковый словарь великорусскаго языка Владимира Даля*. Третье, исправленное и значительно дополненное издание под редакцией проф. И. А. Бодуэна-де-Куртене, т. 3. С.-Петербург : Москва 1907, с. 1746).

Christina Dejкова (*Диалектна диференциация в рамките на праславянската орнитологична система*, s. 69–81): Autorka v příspěvku představila metodologické postupy, které se používají při rekonstrukci praslovanského systému názvů ptáků s ohledem na jejich nářeční diferenciaci. Zdůraznila nutnost komplexního přístupu založeného na onomaziologickém (sémanticko-motivačním), jazykovězeměpisném a etymologickém zpracování jazykového materiálu. Svou představu rekonstrukce demonstrovala na příkladu tří skupin bulharských a českých názvů ptáků – žluny/Picus, dudka/Upupa epops a čápa/Ciconia ciconia.

Liljana Dimitrova-Todorova (*Топонимичните приноси на Франце Безлај и тяхното значение за изясняване на произхода на българските топоними от славянски произход*, s. 83–89): K slavistům-etymologům, kteří zásadním způsobem ovlivnili bulharské jazykovědce v oblasti toponomastiky (například S. Mladenova, V. Georgieva, I. Duridanova, J. Zaimova aj.), patřil France Bezlaј zejména dvousvazkovým dílem *Slovenska vodna imena* z roku 1956 a 1961. V příspěvku autorka vyzdvihuje význam onomastických prací Bezlaје pro slovanskou a speciálně pro bulharskou onomastiku. Zaměřuje se na Bezlaјovy výklady toponym zastoupených v bulharštině. Bezlaјův jazykový materiál doplňuje o příklady bulharských toponym, která v jeho pracích chybějí. Například k slovinskému *Korapa*, *Koranjica*, *Koranka* připojuje bulharské *Kòпанина*, *Kòпаница*, k *Laz*, *Lazi*, *Laze*, *Laznik*, *Laznica* u Bezlaје doplňuje bulharská toponyma *Лаз*, *Лазье*, *Лàзене* aj.

Metka Furlan (*Arhaizmi in dialektizacija. Na primeru slovanskega jezikovnega gradiva*, s. 91–102): V příspěvku se řeší obsah pojmů *archaismus* a *inovace* v rámci praslovanštiny a jejího nářečního štěpení; ukazuje se, že problematické je správné vymezení a chápání termínu *archaismus*. Například za archaický rys lze považovat užití slovinského adjektiva *pravi* ‘dexter’ ve slovním spojení *prava roka* ‘pravá ruka’, neboť běžné je spojení *desna roka* tv. Na druhé straně však adjektivum **pravъ* ve významu ‘dexter’ je slovanskou nářeční inovací, zatímco **desnъ* představuje standardní prvek indoevropského dědictví. Na příkladech z praslovanské a slovanské slovní zásoby jsou představeny případy morfologických, slovtvorných a sémantických archaismů (např. **kamy* : **kamenъ*, **berzъ* : **berza*, **sopti* ‘těžce dýchat’ : ‘spát’ aj.). Ukazuje se, že nejdůležitějším nástrojem pro určení, zda máme co do činění s archaismem či s inovací, je spolehlivý etymologický výklad.

Mariola Jakubowicz (*Próba zastosowania kryterium semantycznego w badaniach nad zróżnicowaniem dialektalnym języka prasłowiańskiego*, s. 103–109): V článku autorka zkoumá, zda je možné členit praslovanské kontinuum na základě sémantických kritérií, byť jako doplňujícího faktoru. Své výzkumy prezentuje na výkladu praslovanského adjektiva **rychlъ*, které je geneticky spojeno s praslovanským **ruchъ*, **ruchati*. Zatímco v západoslovanských jazycích má

adjektivum význam ‘rychlý, hbitý, živý, bystrý, šikovný, obratný apod.’, v jazycích východoslovanských znamená ‘kyprý, měkký, oteklý, křehký, slabý apod.’. Vyjdeme-li v obou případech z původního významu spojeného s pohybem, pak můžeme předpokládat, že k rozdílnému vývoji významu (‘rychlý, živý, bystrý apod.’ vs ‘kyprý, měkký, oteklý, slabý apod.’) došlo nezávisle v obou areálech slovanského prostoru.

Ilona Janyšková (*K lexikálněsémantickému poli ‘vonět, zapáchat’ ve slovanských jazycích: motivační východiska*, s. 111–123): Článek uvádí přehled výrazů pro ‘vonět, zapáchat’, jež se mohou ve slovanských jazycích vztahovat k objektu, který stimuluje čichové orgány, nebo k subjektu, k osobě, která pachy vnímá. Ukazuje, k jakým sémantickým změnám a posunům došlo v těchto jazycích v porovnání se stavem v praslovanštině. U některých výrazů je obtížné rozhodnout, zda sémantický posun proběhl již v praslovanštině nebo až později, neboť nelze vyloučit analogický vývoj v jednotlivých slovanských jazycích. Jasný případ představuje psl. *smьrděti ‘odporně páchnout, zapáchat’ (< ie. **smerd-* ‘zapáchat’), jehož kontinuanty ve všech slovanských jazycích zachovávají původní neposunutý význam. Sémantika výrazů pro ‘vonět, zapáchat’ je často spojena s dýcháním, vydechováním vzduchu (například bulharské dial. *вдъхна се* ‘začít páchnout’ < psl. *dъchnōti), s pohybem vzduchu (sr. české *zapáchat* < psl. *pachati ‘vanout, foukat, ovívat’), vůně a zápach ‘letí’, jsou unášeny povětřím (kašubské *lecec* ‘letět’ i ‘páchnout’); některé názvy vycházejí ze sloves s původním významem ‘udeřit, bouchnout, šťouchnout ap.’ (například srbské *месо удара*, běloruské dial. *мяса троніць* aj.) aj. Pro slovanské jazyky je v rámci výrazů smyslového vnímání charakteristická jejich záměna: ‘slyšet’ → ‘vonět’, srov. například české dial. *ta květina neslyší* (tj. nevoní) nebo ‘chutnat’ → ‘zapáchat’, srov. české dial. *již to zachutnává* (tj. začíná páchnout) aj.

Helena Karlíková (*Výjádření pojmu ‘velký’ ve staré češtině a jeho ekvivalenty ve slovanských jazycích*, s. 125–133): Autorka podává etymologický výklad výrazů s významem ‘velký’ ve slovanských jazycích, detailně zkoumá staročeské výrazy *velí*, *holemý*, *mohutný*, *náramný*, *horutný*, *úřitný*, *obrový*, *ohromný*, *hrozný* aj. a jejich protějšky v ostatních slovanských jazycích. Staročeské výrazy s významem ‘velký’ rozděluje podle sémantické motivace do sedmi motivačních skupin a postuluje pro ně tato motivační východiska: ‘silný, mocný’, ‘vzbuzující emoce, rozrušení, vzrušení (svým vzhledem, svou velikostí)’, ‘něco obsypaného, pokrytého’, ‘velký jako obr’, ‘nahánějící hrůzu (svou velikostí)’, ‘nezměřitelný, nepopsatelný, nevidaný’ a ‘nemalý’.

Ljubov’ V. Kurkina (*K проблеме интерпретации лексических изоглосс*, s. 135–150): V rozsáhlém článku se autorka snaží vypořádat s otázkou, za jakých podmínek může být lexikum ukazatelem jazykově etnických procesů. Hodnotí přínos prací, zásadních pro studium lexikálních izoglos, jako jsou *Общеславянский*

лингвистический атлас а Общекарпатский диалектологический атлас, a také nářeční atlasy jednotlivých slovanských jazyků. Zdůrazňuje význam etymologických slovníků objasňujících praslovanskou slovní zásobu (*Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд; Słownik prasłowiański*), díky nimž lze snadněji ověřit správnost uváděných lexikálních izoglos spojujících různé oblasti slovanského jazykového prostoru. Na několika příkladech bylo ukázáno, jak na rozhodování o charakteru izolexy může mít zásadní vliv výběr etymologického výkladu.

Aleksandar Loma (*Archaism vs. Innovation, Composition vs. Derivation. A contribution to the study of territorial variation and chronological segmentation within the Proto Slavic vocabulary*, s. 151–161): V článku autor podává nový originální výklad dvou praslovanských slov, psl. *gribъ ‘(jedlá) houba, spec. hřib smrkový/*Boletus edulis*’ a psl. *(*s*)*korbъji* ‘koš, krabička apod., nějaká věc vyrobená z kůry’. Kriticky hodnotí dosavadní etymologické výklady obou praslovanských slov a na základě nářečního a onomastického materiálu a historických reálií předkládá nové řešení. Psl. *gribъ objasňuje jako staré kompozitum **gʷr(H)ej-bhuH-o-* ‘to, co vyrostlo v lese’, srov. podobně tvořený staroindický název rostliny *giri-bhū-*, doslova ‘rostoucí v horách’. V případě psl. *(*s*)*korbъji* považuje za výchozí formu *i*-kmen *(*s*)*korbi*, tedy ne *o*-/*a*- kmeny typu *korbъ/**korba*, jak se v etymologických slovnících zpravidla uvádí. Psl. *(*s*)*korbi* rekonstruuje, spolu s litevským *kařbija* a latinským *corbis*, obojí ‘koš’, v podobě kompozita *(*s*)*kor-bhiH-* ‘kůra oloupaná ze stromu’, jehož druhou část představuje ie. kořen **bheiH-*/**bhiH-* ‘bít’ (k významu slovanského *biti* v tomto kontextu nachází paralelu v ruském dial. *бить бепесты* ‘loupat kůru břízy’). Oběma uvedenými výklady A. Loma potvrzuje své dřívější výzkumy, podle nichž raná praslovanština (protoslovanština) inklinovala k tvoření kompozit mnohem více než praslovanština pozdní, v níž převládala derivate.

Bogumił Ostrowski (*Rotacyzm. Rozważania na temat gloski [r] w językach słowiańskich na tle adekwatnych zjawisk fonetycznych w innych językach, zwłaszcza indo-europejskich*, s. 163–176): V článku je podrobně objasňován *rotacismus*, termín užívaný v lingvistice i logopedii. Dále se autor věnuje již pouze lingvistickému termínu a uvádí příklady rotacismu zejména v latině (srov. *genus*, gen. sg. *generis*), dále v jazycích germánských (srov. starohornoněm. *was* a něm. *war*, obojí ‘byl jsem’), románských (srov. lat. *altus* ‘vysoký’ a vedle toho rumunské *arto* tv.), dále v albánštině a v jazycích indoíránských. Nejrozsáhlejší je pasáž o rotacismu ve slovanských jazycích, zejména v jazycích jihoslovanských, v níž spolu s příklady (srov. například slovinské a chorvatské *more* < *može*) zmiňuje také jazykovědce, kteří se ve svých pracích rotacismem zabývali.

Marija Račeva (*Към праславянската диалектизация в етимологичното проучване на цветоозначаващите основи *las- и *last- (*lasъ(јъ) и *lastъ(јъ)*);

*lasa u *lasta; *lasica, *laszka u *lastica, *lastzka; *lastavica/*lastovica, *lastovzka u *dp.*), s. 177–190): V centru zájmu M. Račevové je slovanské *las- ‘světlý; se světlou skvrnou’, se sufiksem *-t-* *last- tv., a jejich doložení ve slovanských jazycích. Nejčastěji je *las-/*last- součástí názvů živočichů a rostlin. Podrobnou analýzou výrazů obsahujících uvedené základy dochází autorka k zajímavým zjištěním, týkajícím se například reliktového doložení reflexy praslovanského *lastь(jь) v jihoslovanských jazycích, existence východoslovansko-jihoslovanských lexikálních izoglos, které jsou pokračováním psl. *lasa a *lasta aj.

Jiří Rejzek (*Slovesa s intenzivní reduplikací v češtině a jiných slovanských jazycích*, s. 191–197): Autor konstatuje, že slovesa s úplnou reduplikací nejsou ve slovanských jazycích příliš častá. Všechna (snad s výjimkou *glagolati*) mají jistý expresivní příznak a jsou tvořena podle stejného modelu (zdvojení kořene typu *ToR* a následná metateze likvid). Jsou to *gol-gol-ati, *pol-pol-ati, *chol-chol-iti, *kor-kor-ati, *bol-bol-iti, *tor-tor-iti a *vor-vor-ati. Uvedený typ sloves *ToR-ToR-i/a-ti je stáří praslovanského, jeho periferní zastoupení ve slovanských jazycích a relativně pozdní doklady většiny sloves ukazují, že jeho produktivní období nesahá příliš hluboko do praslovanského pravěku. Ukazuje se, že největší zastoupení má tento typ v češtině a ve slovenštině, kde je doloženo všech sedm uvedených sloves. Autor doplňuje i další možná schémata sloves s intenzivní reduplikací ve slovanských jazycích: *Tun-Tun-a-ti, *Tur-Tur-a-ti a *Tir-Tir-a-ti.

Vanja Stanišić (*O северним индоевропским везама албанског језика*, s. 199–211): Autor zasazuje albánštinu do severoindoevropského areálu, argumentuje četnými příklady albánsko-germánských a albánsko-baltoslovanských izoglos. Konstatuje, že materiál uvedený v albánském etymologickém slovníku V. Orla⁶ tezi o severoindoevropském původu albánštiny podporuje. Charakter izoglos albánštiny s jihovýchodním indoevropským areálem svědčí spíše o sekundárním kontaktu protoalbánského obyvatelstva s obyvatelstvem řeckým a indoiránským.

Matej Šekli (*Alpskoslovansko in panonskoslovansko v slovenščini*, s. 213–225): Autor v článku prověřuje tezi o tom, že se slovinština zformovala ze dvou různých východisek, z alpské slovanštiny a panonské slovanštiny. Pozornost věnuje jazykové analýze Frizinských zlomků, zkoumání předpokládaných rysů panonské slovanštiny v této památce. V rámci úvah o glottogenezi Slovinců se mu zdá vhodnější mluvit, například v případě lexika, raději o paralelním vývoji než o dichotomii alpská slovinština : panonská slovinština.

Alenka Šivic Dular (*Teoretični in metodološki vidiki etimoloških raziskav in praslovanska dialektizacija*, s. 227–239): Předmětem příspěvku jsou teoretická východiska a metodologické postupy, které se používají při rekonstrukci pozdněpraslovanského lexika ve dvou slovnících zpracovávajících praslovanskou slovní

⁶ V. Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Leiden : Boston : Köln 1998.

zásobu, v moskevském⁷ a krakovském⁸ etymologickém slovníku. Sleduje, jak jsou v obou slovnících zpracovány praslovanské lexémy a jejich varianty (*četyre – *čьtyre, *bьrzь – *bьrzdь – *bьrzgь, *bьzь – *bьzdь – *bьzgь, *elьcha – *olьcha – *elьša – *olьša a *čьrть – *čьrvь), všímá si jejich postavení ve slovníku (společné heslo : samostatné heslo), jejich charakteristik (varianta : dialektismus : archaismus : inovace), případných změn v sémantice, distribuce variant v praslovanském areálu aj.

Viktor P. Šul'hač (*Про один із випадків делабіалізації у слов'янських мовах (лексична система L'ud- > Lid-)*, s. 241–250): Autor se zabývá delabializací l'u- > li- ve slovanských jazycích, demonsturuje ji na vlastních jménech. Konstatuje, že delabializace l'u- > li- je doložena v onomastickém materiálu všech slovanských jazyků, že je to jev ve slovanských jazycích nepravidelný, sporadický (s výjimkou češtiny). Rekonstruuje na 70 antroponym se základem L'ud- > Lid-, zpravidla odvozených od apelativ, z nichž některá nejsou v etymologických slovnících zpracovávajících praslovanskou slovní zásobu zachycena.

Todor At. Todorov (*Праслав. *stapiti, неговото производно *jъzstapiti (se) и произходът на българските глаголи стъп̀исвам се, изстъп̀исвам се*, s. 251–256): Příspěvek pojednává o vztahu psl. *stq̃piti 'vstoupit, vkročit, vejít' a jeho derivátu *jъzstq̃piti (se) 'vystoupit, vykročit, vyjít' a bulharského стъ̀п̀исвам се 'ustupovat zpět', изстъ̀п̀исвам се 'trochu odstupovat, podstupovat'. Uvedená bulharská slovesa, která nemají odpovídající protějšky v ostatních slovanských jazycích, vznikla podle novořeckého adverbialního spojení στα πίσω 'vzadu, dozadu, nazpět' < εις τὰ πίσω < ř. εις τὰ ὀπίσω tv. Podle autora je možné uvažovat jak o rané řecké výpůjčce v jižní části praslovanského jazykového teritoria (psl. *stāpisāti (se)), tak o pozdní řecké výpůjčce v bulharštině. Podle Todorova není správné spojovat uvedená bulharská slova s psl. *stq̃piti, jak učinili autoři bulharského etymologického slovníku⁹.

Svetlana M. Tolstaja (*К семантической реконструкции слав. *vesel- u *rad-*, s. 257–264): Slova, která patří do rodiny slovanského *vesel- a *rad-, se ve slovnících slovanských jazyků objasňují jako synonyma, neboť jsou vždy spojena s něčím kladným, příznivým; často také vystupují v binární dvojici (ruské радость a веселье, радоваться a веселиться). O úplná synonyma však původně nejde, v sémantice *rad- je obsažen (na rozdíl od *vesel-) modální komponent 'chtít', což se odráží v rozdílné syntaxi obou slov. Rozdílný je i význam obou

⁷ *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, вып. 1–37–, ред. О. Н. Трубачев, А. Ф. Журавлев, Москва 1974–2011–.

⁸ *Słownik prasłowiański*, t. 1–8–, ред. F. Sławski, Wrocław : Warszawa : Kraków : Gdańsk 1974–2001–.

⁹ *Български етимологичен речник*, т. 2, съставили В. И. Георгиев, Й. Заимов, Ст. Илчев, М. Чалъков, София 1974, с. 53.

slovních rodin v oblasti emocionální, např. ruské *радость* se chápe jako stav duše, zaujímá tedy vyšší pozici z hlediska psychického stavu než *веселье*, v některých starších památkách a ve folklorních textech však tomu bývá i opačně. Původní rozdíl v sémantice derivátů patřících do obou slovních rodin se postupně stíral, zmenšoval. Autorka to ukazuje na příkladech, které se týkají kulturních konceptů Vánoc, svatby, života, zdraví, smrti a také některých přírodních jevů, konkrétně duhy.

Silvo Torkar (*Koren *l'ub-* v *slovenski toponimiji* (v *slovanskem kontekstu*), s. 265–280): Kořen **l'ub-* je doložen ve slovinských toponymech odvozených z antroponym, nejčastěji z hypokoristik (**L'ubъль*, **L'ubušъ* aj.), méně často z nezkrácených složených jmen (**L'ubidorgъ*, **L'ubovidъ* aj.). Setkáváme se s nimi ve středověkých zápisech toponym (např. *Lubomeriach* za *Limbarje* < **L'uboměrъ*). S. Torkar uvádí osm typů rekonstrukcí slovinských toponym s kořenem **l'ub-*: *Ljub-* (*Ljubljana*), *Lib-/Lip-* (*Libuče*, *Lipsenj*), *Lub-/Lu-* (*Lubnik*, *Luša*), *Lob-* (*Lobnica*), *-b-* (*Preblje*, něm. *Preliebl*), *-rig-* (*Prerigelj*, v roce 1824 ještě *Prelibel*), *-up-* (*Grosuplje*, v roce 1690 *Grosupliga*), *Leb-* (*Lebija*).

Žanna Ž. Varbot (*Значение определения производящих основ лексем славянских языков для суждения о диалектном состоянии праславянского языка*, s. 281–290): Při úvahách o nářečním členění praslovanštiny se nestačí podle Ž. Varbotové spoléhat pouze na metody jazykového zeměpisu. Důležitou úlohu zde plní etymologická analýza, která přiřazuje slova k jisté slovní rodině (slovanské nebo indoevropské) a tím vysvětluje, zda se jedná o indoevropské dědictví či o praslovanský novotvar. Autorka se zaměřuje na slovotvornou stránku etymologického výkladu, na určování odvozovacích základů, které je v některých slovanských jazycích možno rekonstruovat pouze na základě doložených derivátů základního slova, a rovněž na určení původní motivace pojmenování. Pro ilustraci uvádí výklad psl. **pěstunъ*, které se spolu s **pěstati*, **pěstiti*, **pěstovati* tradičně spojuje se slovesem **pitati* 'sytit, živit', jsou však i výklady jiné. Autorka spojuje **pěstunъ* s psl. **pěstъ* 'tlukadlo, tlouk, jímž se ve stoupě roztloukaly různé věci, opichovalo se obilí apod.'. Toto její spojení je založeno na existenci ruského dial. *нестать*, *нестовать* 'vyhazovat do výšky, nadhazovat, houpat na rukou malé dítě', což může připomínat pohyb tlouku ve stoupě; srov. rovněž ruské dial. *нестунья* 'stoupa na opichování obilí'. Slovesa **pěstati*/**pěstiti*, od nichž autorka odvozuje slovo **pěstunъ*, tedy původně znamenala 'chovat na rukou, houpat, zdvíhat, nadhazovat apod.' a byla odvozena od **pěstъ* již v raněpraslovanském období.

Jasna Vlajić-Popović (*Псл. *p(ɾ)etro n. 'таван(ица)', 'зрета', 'сушара' или 'остава'?*, s. 291–305): V příspěvku se řeší problém, zda je možno psl. **petro* 'strop, střecha; patro; trám, kláda, břevno ap.' (to se běžně vysvětlovalo z psl. **peṭi*, *pьno* 'pnout, napínat') pokládat za dubletu (s disimilací *-r- : -r- > Ø : -r-*) psl.

dial. (západoslovanského) *prętro téhož významu, jež se objasňuje z psl. *prętati + sufixu *-*ro*. Autorka se připojuje k těm etymologům, kteří takové řešení preferují. Přínos článku spočívá v minuciózním objasnění sémantické stránky výkladu, v uvedení dosud nepublikovaného bohatého nářečního materiálu vztahujícího se jak k psl. *prętati, tak k rodině synonymního slovesa *klasti, *kladō*. Díky tomuto srovnání je možno na první pohled různorodé významy (‘strop’, ‘tyč, bidlo’, ‘skříň na oblečení’ aj.) dobře vysvětlit z polysémního slovesa *prętati.

Jadwiga Waniakowa (*Słowiańskie nazwy roślin w świetle badań etymologicznych (na wybranych przykładach)*, s. 307–322): Autorka se zabývá etymologickým výkladem názvů *jitrocele/Plantago* ve slovanských jazycích. Vedle rodového názvu se soustřeďuje na výklady názvů dvou nejznámějších druhů, *jitrocele kopinatého/Plantago lanceolata* a *jitrocele většího/Plantago maior*. Lexikální materiál rozděluje podle sémantické motivace. V případě *jitrocele* jako léčivé rostliny nepřekvapuje, že řada názvů je motivována léčivými vlastnostmi rostliny (srov. například polské dial. *skorocel*, české *jitrocel*, dial. *ranocel*, kašubské dial. *gojące listki*, ukrajinské dial. *зоїник* aj.). Rostlina je také pojmenována podle vzhledu, podle tvaru listů připomínajících jazyk (české dial. *jazyček*) nebo ucho (české dial. *volí ucho*), podle vzhledu květů (české dial. *psí ocas*) a rovněž podle místa, kde roste (např. ruské *подорожник*); časté je také přenášení názvů z jiných rostlin na základě podobnosti aj.

Jak vyplývá z jednotlivých příspěvků sborníku, zkoumali jejich autoři zejména slovní zásobu slovanských jazyků z hlediska etymologického, onomaziologického a sémantického, zabývali se teoretickými a metodologickými otázkami štěpení praslovanštiny v její pozdní fázi, areálovým členěním praslovanského jazykového prostoru, zjišťováním a interpretací lexikálních, sémantických a slovtvorných izoglos, vymezováním pojmů archaismus – inovace, vztahem slovanských jazyků k jiným jazykům indoevropským a řadou dalších problémů, které korespondovaly s tématem konference.

Iłona Janyšková